

**Дірюжка В. В.,**  
здобувач вищої освіти  
факультету службово-бойової діяльності НГУ  
Київського інституту Національної гвардії України  
(м. Київ, Україна)

*Науковий керівник:*  
**Бейкун А. Л.,**  
кандидат юридичних наук, доцент,  
доцент кафедри правового забезпечення  
та правоохоронної діяльності  
факультету забезпечення державної безпеки  
Київського інституту Національної гвардії України  
(м. Київ, Україна)

## **АСПЕКТИ НОРМАТИВНОГО РОЗУМІННЯ ОБОРОНИ ЯК КОНСТИТУЦІЙНОЇ ФУНКЦІЇ ДЕРЖАВИ**

Як вбачається з наукової періодики, стан війни сколихнув дискусії з питань теоретичних підходів щодо сучасного розуміння оборони держави, її місця в системі забезпечення воєнної та національної безпеки, а також – похідні концептуальні питання щодо належного регулювання системи законодавства у сфері оборони.

Забезпечення реалізації державою, органами публічної влади конституційної функції щодо оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності й недоторканності, здійснення публічного управління в такій надзвичайно чутливій сфері, як оборона держави, є однією з актуальних та складних проблем сьогодення, передусім, в умовах повномасштабної російської військової агресії та фактичного майже трирічного ведення війни нашою державою, що потребує консолідації зусиль усього громадянського суспільства та залучення усіх наявних оборонних ресурсів.

Дослідження теоретичних проблем правового регулювання оборони України, аспектів всеохоплюючої оборони, особливо в умовах ведення повномасштабної війни, правового забезпечення оборонної реформи, - має важливе як теоретичне, так і практичне значення для діяльності суб'єктів оборонно-безпекового сектору.

Відповідно, дискусійні теоретичні підходи щодо розуміння оборони держави, її місця в системі забезпечення воєнної та національної безпеки, теоретичні питання правового регулювання оборони та системи законодавства у сфері оборони завжди матимуть виняткову актуальність.

Виходячи з проаналізованих джерел, мусимо констатувати, що у юридичній науці домінують теоретичні підходи щодо розуміння оборони як відповідної конституційної функції держави, окремої сфери суспільних відносин та публічного управління. При цьому, за допомогою всеосяжної оборони

забезпечується воєнна безпека держави, яка є основною складовою (видом) національної безпеки України [1, с. 406].

Окреслене вище завжди було у колі інтересів вітчизняних наукових дослідників та набуло особливої актуальності з початком повномасштабної збройної агресії російської федерації. Свій вклад у тематику дослідження проблемних питань дієвості законодавства, що регулює оборонно-безпековий сектор, у різні часи внесли наступні дослідники: Богданович В., Богуцький П., Гончаренко Г., Дідовець Ю., Доронін І., Дузь-Крятченко О., Качан І., Ковбан А., Колодій А., Колюх В., Коропатнік І., Красногор О., Кривенко О., Котляренко О., Кохно В., Кулик С., Мельник С., Остапенко А., Пархоменко С., Пашинський В., Прохоренко М., Сазонов В., Свида І., Семенченко А., Ситник Г., Тимошенко В., Топольницький В. тощо.

Як відомо, забезпечення оборони держави, діяльність суб'єктів публічної влади щодо реалізації функції оборони, у правовій державі може здійснюватися виключно за допомогою права та у межах, визначених нормами права, що, у свою чергу, регулюють суспільні відносини в оборонній сфері.

Як зазначає В. Колюх, система забезпечення національної безпеки та оборони, як її основної складової, створюється і розвивається відповідно до основних законодавчих та нормативно-правових актів держави, зокрема Конституції України. Саме правове регулювання, визначення та закріплення системи забезпечення національної безпеки та оборони правовими нормами в нормативно-правових актах, надає їй необхідного внутрішнього обґрунтування та стабільності, організованості, системності та дозволяє виконувати завдання і функції публічної влади, визначені Конституцією та законами України. До таких завдань публічної влади належить і встановлена Конституцією України функція щодо забезпечення оборони держави, захисту її суверенітету, територіальної цілісності, які є найважливішими функціями держави та справою всього українського народу [1, с. 414].

Законом України «Про оборону України», оборона України визначається як система політичних, економічних, соціальних, воєнних, наукових, науково-технічних, інформаційних, правових, організаційних, інших заходів держави щодо підготовки до збройного захисту та її захист у разі збройної агресії або збройного конфлікту, що здійснюються органами публічної влади. Означені заходи здійснюються органами публічної влади в межах загальної системи забезпечення національної безпеки нашої держави.

На погляд Г. Ситника, розгляд теоретичних питань забезпечення та правового регулювання оборони України, важливо здійснювати у контексті співвідношення з поняттями «національна безпека» і «воєнна безпека» та в їх взаємозв'язку. Адже, на його думку, оскільки у сфері забезпечення національної безпеки переплітаються практично усі функції життєдіяльності держави, то з погляду системного підходу система забезпечення оборони (воєнної безпеки) держави є підсистемою більш загальної складної системи забезпечення національної безпеки держави, найважливішою її складовою частиною,

головним інструментом реалізації державної політики забезпечення національних інтересів України в оборонній сфері [2, с. 36].

У свою чергу, В. Пашинський, розглядаючи співвідношення понять «воєнна безпека» і «оборона», окреслює, зокрема, і їх суттєві ознаки. На його погляд, призначення оборони - відвернення і відбиття зовнішньої воєнної агресії збройним шляхом. В той же час, воєнна безпека, порівняно з обороною, явище більш складне, багатоаспектне й комплексне. Воєнна безпека досягається не лише внаслідок оборони держави, а й через виконання різних заходів у політичній, економічній та інших сферах суспільного життя. Тому оборона є лише важливою складовою воєнної безпеки країни [3, с. 28].

Стосовно спільності ряду національно безпекових понятійних категорій з огляду на єдиний родовий предмет правового регулювання та одній й ті ж самі об'єкти захисту, акцентує увагу ряд дослідників, а саме: В. Богданович, І. Свида, Є. Скулиш. На погляд означених науковців, національна безпека й оборона мають не лише спільні об'єкти захисту (державний суверенітет, територіальну цілісності, демократичний конституційний лад, інші національні інтереси), а й дійсно є нерозривними у своїй логічній єдності поняттями. Водночас, коли йдеться про оборону, то це стосується здебільшого такого виду національної безпеки, як воєнна безпека [4, с. 174-175, 260].

Додатково варто зазначити, що не тільки нормативно-правові акти з питань забезпечення національної безпеки та правового регулювання функціоналу суб'єктів оборонно-безпекового сектору оперують вказаними вище понятійними категоріями, насамперед, такою, як «воєнна безпека». Програмні документи, що, до речі, визначають вектор розвитку національно безпекового законодавства, також будуються навколо визначених вище базових понять та наповнюють їх додатковим змістом.

Так, в основному стратегічному політико-правовому акті у сфері забезпечення воєнної безпеки, - Стратегії воєнної безпеки України «Воєнна безпека – всеохоплююча оборона», зазначено, що воєнна безпека України є однією із засадничих умов реалізації права українського народу на самовизначення, збереження держави Україна та забезпечення її сталого розвитку на основі найвищих цінностей демократії, верховенства права, свободи, гідності, безпеки і процвітання громадян усіх національностей [5].

Крім того, у Стратегії чітко прописано, що захист суверенітету і територіальної цілісності України базується на принципі всеохоплюючої оборони. Так, головною метою Стратегії воєнної безпеки України є завчасно підготовлена та всебічно забезпечена всеохоплююча оборона України на засадах стримування, стійкості та взаємодії, що забезпечує воєнну безпеку, суверенітет і територіальну цілісність держави, сприяє інтеграції України в євроатлантичний безпековий простір та набуттю членства в НАТО.

Відповідно до положень Стратегії, термін «всеохоплююча оборона» є похідним від терміну «оборона України» та передбачає:

- Просторовість – превентивні дії та стійкий опір агресору у всіх доменах ведення бойових дій (на суші, на морі та в повітрі, в кіберпросторі та в інформаційному просторі);

- Інклюзивність – використання для відсічі агресії всього потенціалу держави та суспільства (воєнного, політичного, економічного, міжнародно-правового (дипломатичного), духовного, культурного тощо);

- Багатогранність – застосування всіх форм і способів збройної боротьби з агресором, зокрема асиметричних та інших дій для оборони України, з дотриманням принципів і норм міжнародного права [5].

Як вбачається, варто акцентувати увагу і на засади, на яких ґрунтується всеохоплююча оборона.

*Стримування* передбачає готовність сил оборони, національної економіки, населення та всієї держави до відсічі збройній агресії, нарощування спроможностей системи протиповітряної оборони, створення цілісної системи територіальної оборони, вжиття превентивних заходів щодо протидії воєнним загрозам, досягнення та підтримання спроможностей завдати противнику неприйнятних політичних, економічних, воєнних та інших втрат, з огляду на які він буде змушений відмовитися від ескалації або припинити збройну агресію проти України.

*Стійкість* під час всеохоплюючої оборони України досягається здатністю системи управління державою, сил оборони, національної економіки, інфраструктури та суспільства швидко відновлюватися та адаптуватися до змін у безпековому середовищі й до тривалого протистояння в наданні відсічі і стримування збройної агресії проти України, підтриманням спроможностей до здійснення стратегічного розгортання, територіальної оборони України, руху опору, ведення операцій (бойових, спеціальних, стабілізаційних дій), налагодженням надійних каналів комунікації з населенням та підтриманням його життєдіяльності.

*Взаємодія* в процесі всеохоплюючої оборони України вимагає координації заходів, що здійснюються в державі під час підготовки до збройного захисту та захисту в разі збройної агресії або збройного конфлікту проти України, під час відбудовного періоду після закінчення воєнних дій, із заходами, що вживаються для підтримки України інституціями Європейського Союзу, Організації Північноатлантичного договору (НАТО) та їхніми державами-членами, іншими державами та міжнародними організаціями [5; 7].

Іншими словами, всеохоплююча оборона передбачає залучення всього потенціалу держави та суспільства, на всій території з використанням усіх наявних сил і засобів.

Зрозуміло, що повномасштабна російсько-українська війна, що триває вже майже три роки, розставила власні акценти, які не зовсім корелюють з положеннями згаданого вище стратегічного програмного документу, прийнятого навесні 2021 року. Разом з тим, як вбачає ряд дослідників, запровадження концепту всеохоплюючої оборони держави встигло підготувати певне, головним чином, організаційне підґрунтя на лютий 2022 року.

Таким чином, виходячи із положень як чинного національно безпекового законодавства, так і ряду програмних документів, насамперед, Стратегії воєнної безпеки України «Воєнна безпека - всеохоплююча оборона», - можемо, як вбачається, наполягати на тому, що воєнна безпека (яка є основною складовою національної безпеки), базується на всеохоплюючій обороні України. При цьому, у юридичну термінологію запроваджується нова понятійна категорія - «всеохоплююча оборона». Відповідно до Стратегії, всеохоплююча оборона України включає комплекс заходів, основний зміст яких полягає у: превентивних діях та стійкому опорі агресору на суші, на морі та в повітряному просторі України, протидії в кіберпросторі та нав'язуванні своєї волі в інформаційному просторі; використанні для відсічі агресії всього потенціалу держави та суспільства (воєнного, політичного, економічного, міжнародно-правового (дипломатичного), духовного, культурного тощо); застосуванні всіх форм і способів збройної боротьби з агресором, зокрема асиметричних та інших дій для оборони України, з дотриманням принципів і норм міжнародного права [5].

### **Список використаних джерел:**

1. Колюх Валерій. Правове регулювання оборони України: теоретичні аспекти. *Концептуальні засади розвитку адміністративно-правової науки*. С. 404-434. URL: <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/256/7171/14926-1?inline=1> (дата звернення: 16.01.2025).
2. Ситник Г. П. Організаційно-правові засади забезпечення воєнної безпеки України: *курс лекцій*. К: ТОВ «САК Лтд.», 2023. 112 с. URL: <https://ipacs.knu.ua/pages/dop/336/files/746e0b7d-bebc-48cd-a963-ad9ff3920d53.pdf> (дата звернення: 16.01.2025).
3. Пашинський В. Й. Оборона держави як складова воєнної безпеки України. *Stredoevropsky vestnik provedu a vyzkum*. 2017. № 4(40). С. 24–31.
4. Богданович В. Ю., Свіда І. Ю., Скулиш Є. Д. Теоретико-методологічні основи забезпечення національної безпеки України: *монографія*: у 7 т. Київ: Наук.-вид. відділ НА СБУ, 2012. Т. 4: Воєнна безпека держави і шляхи її забезпечення / за заг. ред. Є.Д. Скулиша. Київ: Наук.-вид. відділ НА СБУ, 2012. 464 с.
5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 25 березня 2021 року «Про Стратегію воєнної безпеки України»: *Указ Президента України* від 25 березня 2021 року № 121/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1212021-37661> (дата звернення: 16.01.2025).
6. Задубінний Андрій. Ідея всеохоплюючої оборони спрацювала на сто відсотків. 1 жовтня 2022 року. [Інформаційний ресурс: АРМІЯ Inform]. URL: <https://armyinform.com.ua/2022/10/01/ideya-vseohoplyuyuchoyu-oborony-spraczyu-ala-na-sto-vidsotkiv-oleg-melihov/> (дата звернення: 16.01.2025).
7. Тютюнник В., Горovenko В. Всеохоплююча оборона України: стан, проблеми та заходи щодо зміцнення кібероборони держави і створення кібервійськ. 01.11.2021. URL: <https://opk.com.ua/vseohoplyuchya-oborona-ukraini-stan-pr/> (дата звернення: 16.01.2025).